

DEMOKRATIJOS KLIŪTYS IR JŲ ĮVEIKIMO TEISE GALIMYBĖS

Darijus Beinoravičius *

*Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Teisės filosofijos katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas 271 4697
Elektroninis paštas dabein@one.lt*

Pateikta 2007 m. vasario 21 d., parengta spausdinti 2007 m. spalio 10 d.

Santrauka. Straipsnio autorius ieško demokratijos požymių ir esminių jos identifikavimo ženklų, leidžiančių atpažinti ir įvertinti demokratijos buvimo arba dangstymosi ja apraiškas. Nurodomos demokratiame režime kylančios problemos ir ieškoma šių problemų atsiradimo priežasčių.

Atsižvelgiant į tai, kad demokratija kaip procesas yra atvira augimui arba, priešingai – susinaikinimui, ieškoma jos išlikimo ir augimo kriterijų. Akcentuojama teisės svarba demokratijai ir vadovaujantis teisės asmenų lygybės principu vertinamos demokratinių procesų apraiškos. Pabrėžiama socialinio kompromiso būtinybė bei neišvengiamas valdžių realus padalijimas. Kritikuojamas daugumos principas ir kitos teisėkūros problemos, pateikiami siūlymai bei vertinami, atskleidžiami ir modeliuojami galimi demokratijos tobulinimo variantai.

Pagrindinės sąvokos: demokratija, antidemokratija, daugumos principas, lygybė.

*Demokratija yra blogiausia valdymo forma,
bet geresnė dar neatrasta.*
Winston Churchill

I. ĮŽANGINĖS PASTABOS

Kas gi yra demokratija? Ji nesiduoda išspraudžiama į formulę, ji nėra nei sistema, nei tipiška doktrina. Tai – gyvensena, kuri tai pasitraukdama, tai sugrįždama, išsirutuliojo Europoje per gerus 2000 metų, gyvensena, kurią ilgą egzistavimo laiką veikė įvairiausi veiksniai? Neįmanoma į šį klausimą atsakyti trumpai ir aiškiai, nes demokratija nėra uždara ir baigta, todėl nuolat ginčijamasi dėl jos esmės, demokratija nėra pergalė, nes ji – niekada nesibaigianti kova. Demokratija yra ne visam laikui pasiektas rezultatas, bet uždavinys, kurį reikia vis iš naujo spręsti [1, p. 13].

Jei šalis nusprendė pereiti prie demokratijos, tai dar nereiškia, kad iškart atsirado demokratinė visuomenė. Nėra klaidingesnės nuomonės, kaip manyti, kad laimė-

jusi demokratija yra saugi. Demokratija niekada negali būti saugi – pirmiausia todėl, kad ji nėra sistema, kurią reikia įgyvendinti, o yra gyvensena, kurios reikia išmokti. Daug ko reikia išmokti, kol šalį bus galima pavadinti laisva ir demokratiška. Tokios valstybės paprastai turi parlamentą ir vietinius politikus, organizuoja prezidento rinkimus. Ir tik tuomet ateina laikas išsiugdyti demokratinių pažiūrų besilaikančią visuomenę [2, p. 5].

Žlugus Sovietų Sąjungai Rytų Europa tapo ideologinių mūšių lauku, kuriame kovoja liberalai ir autoritarinio režimo šalininkai, reformuojama valdžios institucinė sandara [3, p. 261]. Daugiau nei 15 metų Lietuva taip pat yra tokių reformų sankryžoje, kur susikerta vertybės ir idėjos, vyksta vis nauji valstybiniai ir visuomeniniai pokyčiai [4, p. 62]. Kad demokratija klestėtų šiandien, ją būtina interpretuoti kaip dvilypį reiškinį: viena vertus, ji turi būti siejama su valstybinės valdžios reforma, o kita vertus – su pilietinės visuomenės pertvarkymu [5, p. 359].

* Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Teisės filosofijos katedros docentas.

Rytų Europai integravusis į institucinę Europos Sąjungos sistemą šiuo metu nė viena valstybė negali priklaustyti Sąjungai, jei nesilaiko demokratinų principų. Tačiau Rytų ir Vidurio Europai būdingas vertybių perkainojimo ir reformų etapas, o Vakarų Europoje kyla demokratijos esmės ir identiteto problema. Vakaruose dar prieš porą šimtmečių demokratija kėlė nepalankias asociacijas, mat Europos visuomenės aukštesniosios klasės ir Bažnyčia į demokratiją žiūrėjo vos ne kaip į demonišką reiškinį – tamsią, nesuprantamą, paslaptinę grėsmę, kylančią iš gelmės [6, p. 57]. Be kita ko, Antikos filosofas Aristotelis demokratijos, jo nuomone, palankios demagogams, sąvoką taip pat vartoja neigiamai prasme, apibūdindamas kaip prasčiokų valdžią [7, p. 106].

Kaip pasikeitė požiūris į demokratiją mūsų laikais? Šiuo metu terminas demokratija yra universalus, nors ne visada aišku, kokią tikrovę tas žodis perteikia. Suprati- mas, kas yra demokratija, labai įvairus, todėl dažnai kar- tu su šiuo žodžiu vartojami įvairūs būdvardžiai, patiks- linantys, kas turima galvoje. Tačiau ką demokratija reiškia? Ar nuoseklus yra šis siekis, tapęs beveik visuo- tinu reiškiniu? XIX a. demokratija tapo įtakinga politine idėja, XX a. pradžioje ji virto politine realybe, XX a. vi- duryje tapo geopolitine realybe, o XX a. pabaigoje – tai universali politinio sutvarkymo paradigma.

Politinių sistemų ir politikos rezultatyvumo santy- kio problematikos apžvalgoje Lane ir Erssonas teigia, kad demokratija atneša gėrybių tiesiogine prasme – pri- pažįsta žmogaus teises kaip pačių demokratinų proce- dūrų sudedamąją dalį. Tačiau yra empirinio pagrindo teigti, jog demokratinis režimas teikia gėrybių ir netie- siogiai – politikos programų išeišis ir rezultato prasme. Palyginti su kitais režimų tipais, demokratijos daugiau dėmesio skiria socialinėms programoms, taip pat tikėti- na ir didesnė išteklių paskirstymo lygybė. Kita vertus, nerandama duomenų, kurie liudytų kokį nors demokrati- jos poveikį ekonominiam augimui [8, p. 535]. Demokra- tinėse visuomenėse politika grindžiama įsitikimu, jog politinis procesas gali ir privalo daug ką keisti. Tačiau iš čia kyla ir pavojus, jog ir rinkėjas, ir politikas pradės vadovautis iliuzija, jog įvykių kontrolės ir veiksmo ma- nevro galimybės yra didesnės nei iš tikrųjų. Tada prasi- deda piktnaudžiavimas demokratija, dangstymasis ja formaliai, maskavimasis tam tikrais pavieniais deklara- tyviais šio režimo šūkiiais. Demokratija neišvengiamai savo kelyje sutinka kliūčių, ir tik jų identifikavimas ir demaskavimas leidžia kurti veiksmingas priemones, pa- dedančias jas įveikti.

II. DEMOKRATIJOS KLIŪTYS

Demokratijos terminą pirmą kartą pavartojo graikai (*demos* – tauta, *kratein* – valdyti) [9, p. 233]. Jis reiškė liaudies valdžią. Nuo graikų tiesioginės demokratijos – kai už visus galiojančių įstatymų pakeitimus balsavo vi- si rinkimų teisę turintys piliečiai, laikų iki šių dienų to- kia demokratijos forma virto neįmanoma, kadangi vi- siems valstybės piliečiams tada būtina domėtis visais valstybėje sprendžiamais klausimais. Kas buvo įmano-

ma mažuose graikų miestuose – poliuose, kai visi laisvi piliečiai (deja, maždaug tik 20 proc. visų gyventojų!)¹ tiesiogiai turėjo teisę dalyvauti politiniuose debatuose ir burtų būdu patekti į valstybės tarnybą, tas vėliau ir šian- dien dėl valstybės aparato plėtros ir padidėjusio gyven- tojų skaičiaus tapo neįmanoma net techniškai. Todėl neišvengiamai tiesioginė demokratija transformavosi į ne- tiesioginę, t. y. atstovaujамąją, kuri nuo pirminės savo esmės ir paskirties tiesiogiai spręsti bendrus visuomenės gyvenimo klausimus nutolo, nes *demosas* – liaudies savo kompetenciją perdavė atstovams. Darytina prielaida, kad neįvertinus tiesioginės demokratijos kritikos, išsa- kytos graikų filosofų, demokratiją vertinant kaip gaiva- lingą ir demagogišką, negalima sėkmingai susidoroti ir su atstovaujamosios demokratijos problemomis, nes tie- sioginės demokratijos kritika ir problemų priežastys yra pirminės, tad ir problemų sprendimą tikslinga pradėti nuo jų.

Tiesioginės ir atstovaujamosios demokratijos san- tykio problema galėtų būti šalinama per tiesioginės de- mokratijos transformaciją į netiesioginę, likviduojant tiesioginės problemą – gaivalingumą, neprofesionalumą ir demagogiją. Vadinasi, visuomenei renkant atstovus būtina įvertinti kandidatų profesionalumą, o demagogiją naikinti konkrečiais darbais ir partijos aiškia programa. Ši iš tiesioginės demokratijos paveldėta problema atsto- vaujamojoje demokratijoje lieka neišspręsta, todėl at- stovaujamosios demokratijos kritikos vis daugėja.

Atstovaujamoji demokratija – tai demokratija, kai rinkimų teisę turintys piliečiai išrenka atstovus, kurių pažiūros labiausiai atitinka daugumos piliečių pažiūras. Atstovaujamosios demokratijos samprata taip pat ilgai- niui keitėsi. Labai ilgai teisė dalyvauti valstybės valdy- me buvo suprantama kaip išimtinai priklausanti pasitu- rintiems vyrams, ir tik antroje XIX amžiaus pusėje pra- dėta kalbėti apie politines moterų ir darbininkų teises. Tiek moterų organizacijos, tiek profsąjungos kovojo ne vieną dešimtmetį, kol rinkimų teisė tapo iš tikrųjų vi- suotine. Iki šiol neaišku, ar jiems tai būtų pavykę, jei tuometinės vyriausybės būtų suradusios kitą būdą juos įtikinti neorganizuoti ko nors panašaus į 1917 m. Rusi- jos revoliuciją – juk Šveicarijos moterys teisę dalyvauti rinkimuose gavo tik 1971 m.

Atstovaujamoji demokratija šiandien techniškai įmanoma ir patogiausia demokratijos forma, tačiau tu- rintai begalę trūkumų. Dažniausiai atstovaujamoji de- mokratija kritikuojama, nes:

- a) atstovai patys sau nustato privilegijas bei savo veiksmų kontrolę;
- b) atstovai turi teisę pakeisti pažiūras po rinkimų;
- c) atstovus galima papirkti;
- d) atstovai gali naudotis valdžia ir asmeniniams in- teresams tenkinti;
- e) atstovai gali keisti rinkimų įstatymus, taip nepa- stabimai uzurpuodami galimybę vėl patekti į valdžią;

¹ Atėnuose, be politinėje veikloje dalyvaujančių ir tuomet jokių darbų nedirbančių piliečių, buvo daugybė moterų, beturčių ir vergų, kurie, neturėdami teisės dalyvauti valdyje, atlikdavo visus būtinus darbus.

f) atstovaujamoji demokratija dėl atstovų kaitos užprogramuota dideliu darbų pagreičiu, nes naujiesiems atstovams daug laiko reikia skirti politinės sistemos analizei ir įstatymų leidybos procedūroms perprasti, t. y. naujas darbų pobūdis, ir didesnės darbų apimtys reikalauja daugiau pastangų, todėl prastėja teisės aktų kokybė [10, p. 19].

Demokratiją suprantant paraižiu – kaip liaudies valdžią, tai turėtų būti politinė sistema, kurioje vyriausybė vykdytų daugumos piliečių valią. Kol kas to nesugeba užtikrinti nė viena iš egzistuojančių politinių santvarkų, netgi tais atvejais, kai dėl visuomenės pozicijos nekyla jokių abejonių. JAV, kur valdžią dalijasi dvi labai viena į kitą panašios partijos, jas kontroliuojančios mažos įtakingų žmonių grupelės gali neutralizuoti kiekvieną piliečių valios pasireiškimą. Tai įtikinamai parodė JAV vyriausybės politika Vietnamo karo metu, kai nei respublikonai, nei demokratai nesuko sau galvos dėl masinių amerikiečių demonstracijų. Jie paprasčiausiai citavo sociologinių apklausų (dažnai savo kolegų apmokėtų) duomenis – ir JAV kariuomenė daugelį metų gynė beviltiškai korumpuotą Pietų Vietnamo režimą.

Vakarų Europoje dviejų partijų problema nėra aktuali, tačiau ir ten vyriausybės leidžia sau ignoruoti visuomenės nuomonę. Taip ir nebuvo imtasi jokių realių politinių veiksmų prieš Izraelį, nors dauguma Europos Sąjungos piliečių laikė jį didžiausia grėsme taikai visame pasaulyje. Nepaisydamos vienareikšmio piliečių nepritarimo daugelis valstybių siuntė savo karius palaikyti Irako okupacinio režimo.

Kad valstybėje atstovaujamoji demokratija darosi problemiška, rodo tokie požymiai:

- priimami sprendimai, kuriems akivaizdžiai nepritaria dauguma gyventojų;
- valdžioje išlieka neatsistatydinė atstovai ir vyriausybės, kurių labai žemi visuomenės palaikymo reitingai;
- piliečiai iš valstybės bėga į užsienį (nenormaliai aukštas emigracijos lygis) ir pan.

Politiniai režimai kartais užmaskuotai, kartais atvira uzurpuotai linkę naudotis demokratijos vardu. Pvz., JAV vyriausybė, armija ir specialiosios tarnybos oficialiai vartoja demokratijos sąvoką visiems nusikalstamiems savo veiksmams nuo pat 1947 m., kai JAV Kongresas patvirtino žymiąją Trumeno doktriną, pateisinti. „Kovą už demokratiją“ yra eksploatavusios daugelis ekstremistinių organizacijų visame pasaulyje. Nuo 1789 m. Didžiosios Prancūzijos revoliucijos laikų, kai jakobinai pradėjo demokratinio teroro tradiciją, vardan demokratijos jau buvo nužudyti milijonai niekuo nekalėtų žmonių. Pagal aukų skaičių demokratija sėkmingai vejas ne tik pačias negailestingiausias ideologijas – nacizmą ir komunizmą, bet ir krikščionybę bei kitas religijas, kurios paplito ir įsitvirtino pasaulyje daugiausia užkariaujant bei pavergiant arba fiziškai sunaikinant jų „dieviškosioms tiesoms“ nepritariančius žmones. Demokratija – universalus, tačiau skirtingai suprantamas simbolis.

Nedaug kas bedrįsta viešai abejoti demokratijos pranašumais, jos principams viešai skelbia savo ištikimybę pačios skirtingiausios valstybės. Raudonųjų khmerų, 1974–1979 m. išžudžiusių pusantro milijono žmonių (ketvirtadalį Kambodžos gyventojų), valdymo metu Kambodža vadinosi Demokratinė Kampučija; tikrasis Šiaurės Korėjos pavadinimas yra Korėjos Liaudies Demokratinė Respublika... Stalino laikais, kai dešimtys milijonų žmonių buvo komunistų nužudyti gulaguose ar pasmerkti bado mirčiai konfiskuojant visus maisto produktus, Tarybų Sąjunga skelbėsi vienintele „tikra demokratija“ pasaulyje.

Anglakalbėje žiniasklaidoje bei didžiojoje daugumoje anglų kalba parašytų akademinų darbų JAV laikomos demokratijos idealu, etalonu, pagal kurį galima spręsti apie „tikrąjį“ visų kitų valstybių demokratiškumą. Žinoma, rinkimai ten vyksta jau daugiau nei du šimtmečius, tačiau vargu ar tai yra pagrindinė JAV liaupsinimo priežastis. Kur kas svarbesnį vaidmenį vaidina žiniasklaidos kontrolė bei akademinų tyrimų finansavimas. Amerikiečiai valdo daugumą tarptautinių televizijos kanalų, bet kur kas svarbesnė yra jų įtaka vietinei žiniasklaidai visame pasaulyje. JAV korporacijos yra svarbios reklamos pirkėjos, todėl vietinėms komercinėms žiniasklaidos kompanijoms labai brangiai kainuotų net ir nuosaiki JAV kritika. Be to, amerikiečiai yra visame pasaulyje pristeigę įvairiausių žiniasklaidos paramos fondų, kurie finansuoja nekomercinius leidinius, radijo bei televizijos programas. Todėl tiek komercinei, tiek nekomercinei žiniasklaidai dažniausiai labai apsimuma liaupsinti JAV oligarchiją, kuri vadinama „demokratija“.

Jau nuo seno JAV Vyriausybė finansuoja įvairiausių akademinų demokratijos tyrimus, jei ne tiesiogiai, tai irgi per savo kontroliuojamus fondus. Todėl ir akademiniam pasaulyje yra ne taip daug demokratijos autoritetų, kurie nebūtų vienaip ar kitaip priklausomi nuo asmeninių santykių su mokslo rėmėjais iš JAV. Vargu ar apie JAV politinį režimą prastai atsiliepiantis mokslininkas galėtų gauti gerą finansavimą, jau nekalbant apie karjeros perspektyvas, todėl visai dėsninga, kad dauguma įtakingiausių politologų demokratiškumo idealu laiko JAV, taip pat ištikimiausius jų sekėjus – tokius kaip Jungtinė Karalystė – tarsi Šveicarija ir Skandinavijos šalys iš viso neegzistuočių.

Taigi JAV tapatinimas su demokratija atspindi ekonominį (taip pat ir politinį bei karinį) JAV dominavimą. Tačiau jei šalyje JAV įtaka yra apribota, tai „tobula demokratija“ ten yra apibrėžiama pagal vietinės santvarkos modelį. Savas politinis režimas yra liaupsinamas kaip demokratiškiausias ne tik JAV, Kinijoje, Prancūzijoje ar Zimbabvėje, panašiai yra galvojama ir Belgijoje, Irane, Vokietijoje bei Korėjos Liaudies Demokratinėje Respublikoje.

JAV ir Vakarų Europos šalys yra pavydėtinų ekonominių ir politinių laimėjimų pavyzdžiai. Neretai jų sėkmė yra aiškinama šių šalių konstitucinėmis santvarkomis – kaip „vakarietiškos demokratijos“ rezultatas. Kai jėga demokratizuotos šalys – Vakarų Vokietija ir Japonija pasiekė stulbinamų ekonominių rezultatų po

Antrojo pasaulinio karo, pradėta manyti, kad „demokratine“ galima nesunkiai padaryti kiekvieną šalį ją okupuojant, parašant demokratinę konstituciją ir įsteigiant reikiamas politines bei visuomenines institucijas.

Galbūt JAV, Jungtinėms Tautoms bei buvusiems kolonizuotojams, sugalvojusiems primesti savo demokratijos viziją visam pasauliui, visų pirma reikėtų viešai pripažinti savo tiesioginę atsakomybę už tai, kas vyksta Afrikoje paskutinius kelis dešimtmečius: skurdą, ligas, neviltį ir svarbiausia – karus bei milijonus nekaltų žmonių aukų?

Vokietijos demokratizavimo patirtis buvo pritaikyta kuriant nepriklausomas valstybes Afrikoje. Buvę kolonizuotojai, norėdami išsaugoti kuo didesnę buvusių kolonijų kontrolę, siekė išlaikyti jų sienas ir formuoti valstybines institucijas vietoj buvusių kolonijinių valdžios organų. Daugumos Afrikos valstybių konstitucijos ne tik buvo parašytos sekant buvusių metropolijų pavyzdžiu, bet ir tiesiogiai „padedant“ buvusiems šeiminkams.

Tačiau Afrikoje demokratija pagal Jungtinių Tautų ir Vakarų Europos receptus virto nacionaline tragedija. Kolonizuotojai dar nebuvo spėję visiškai išnaikinti afrikietiškosios kultūros, ir kiekviena gentis norėjo gyventi pagal savo protėvių tradicijas. Absurdiškas buvusių kolonizuotojų reikalavimas išlaikyti centralizuotus kolonijinius darinius sudarė sąlygas klestėti tautinei nesantikai, todėl demokratija Afrikoje greitai peraugo į ginkluotus konfliktus, o vėliau – ir į ilgamečius pilietinius karus bei genocidą.

Monarchijos ir netgi diktatūros Afrikoje yra kur kas efektyvesnės, ilgaamžiškesnės ir todėl – taikesnės nei demokratijos.

Nereikia pamišti, kad demokratija taip pat yra procesas ir jis gali kisti, nes istorija nesustoja. Kai demokratija lygybę pradeda traktuoti kaip absoliučią vertybę, esant vienodoms starto pozicijoms pradeda ryškėti visuomenės diferenciacija, nes iš tikrųjų visuomenės nariai nebūna lygūs savo galimybėmis ar pastangomis ir ne visi visuomenėje vienodai pasiekia esant vienodoms sąlygoms. Tokiame procese demokratija neišvengiamai verčiama oligarchija – apie tai yra kalbėjęs jau Aristotelis. Senosios demokratinės valstybės – Didžioji Britanija, Prancūzija ir JAV virsta oligarchinėmis valstybėmis, nes demokratija progresuoja ten, kur ji buvo silpna, ir regresuoja ten, kur ji buvo stipri. Azijoje demokratiniai procesai tik stiprėja, o Vakaruose, ir pirmiausia JAV, jie silpsta [11, p. 54].

JAV oligarchinei sistemai kartu ir vartotojiškos visuomenės interesams augti buvo palankus ideologinis ir ekonominis JAV vaidmuo pasauliui po Antrojo pasaulinio karo. Tačiau atsiradus ir išaugus demokratijoms ir kitose pasaulio šalyse, JAV parama tapo neberekalinga. JAV „pagalba“ suteikia jai teisę turėti tuose regionuose savų interesų. Ne veltui JAV pagalba nukreipiama į turtingas ir perspektyvias dar ekonomiškai neišnaudotas zonas. Todėl JAV suinteresuota niekada iki galo nesureguliuoti konfliktų, kad galėtų bet kada pateisinti savo karinius veiksmus „globojamose“ zonose. Todėl suprantama, kodėl JAV nesureguliuoja iki galo Izraelio ir pa-

lestiniečių konflikto ir kodėl ji neskubėjo vaduoti Lietuvos pasipriešinimo sovietų okupacijai metais.

Demokratija visada skatina visuomenės atvirumą ir palankiai vystosi veikiant dviem svarbiems veiksniams: 1) raštingumo didėjimui ir 2) gimstamumo ribojimui [11, p. 54]. Išsilavinimo veiksnys skatina ir migracijos procesus ne tik į Ameriką, bet ir į Europą. Gimstamumo mažėjimas suteikia daugiau laisvės šeimoms, pirmiausia – moterims, todėl mažas demokratijos modelis vystosi visų pirma mažiausioje visuomenės ląstelėje – šeimoje. Mažiau vaikų turinti šeima tampa mobilesne ir visuomeniškai aktyvesne. Raštingumo didėjimas ir gimstamumo mažėjimas yra du universalūs veiksniai, lemiantys demokratijos plitimą, nes naujose demokratinėse valstybėse pastebimai didėja raštingumas ir gimstamumo rodikliai panašėja į Vakarų demokratinų šalių statistikos rodiklius.

Naujosios demokratijos pradeda reikalauti savo teisių, o senosios nenoriai užleidžia savas pozicijas, ir tai galime paaiškinti ne vien tik ideologiniu aspektu, bet vadovaudamiesi sociologine išvalga per visuomenės interesus. Laisvėjanti naujųjų demokratijų visuomenė reiškia vis daugiau interesų, o senųjų demokratijų oligarchiniai klanai nenori užleisti savo įtakos – „globo“, t. y. ekonominių ir kt. interesų zonų. Tada kyla konfliktai, kuriuos oligarchinėms vis dar ekonomiškai ir militaristiškai stipresnėms valstybėms nebūtina spręsti ieškant kompromiso, o naujosios, dar nepajėgios atviruose procesuose apginti savus interesus, belieka tik radikalūs kovos metodai, kurie visų pirma pasižymi sąlyginiu pigumu ir dideliu psichologiniu poveikiu, todėl pasaulyje populiarėja terorizmas – vienas, o dažnai – vienintelis kovos būdas ginti savus interesus [11, p. 54].

Kinija išvengė Afrikos šalių likimo ir dabar yra ekonomiškai sėkmingiausiai besivystanti valstybė pasaulyje, paneigdama pranašystes apie „komunizmo mirtį“ žlugus Tarybų Sąjungai. Kita vertus, sunku įsivaizduoti, kiek Kinijoje dabar būtų kinų, jei ten būtų sugalvota įvesti JAV ir Vakarų Europos taip rekomenduojamą „vakarietišką demokratiją“. Vieno vaiko politiką palaikančios partijos neturėtų jokių galimybių patekti į valdžią, ir pasaulis greičiausiai stovėtų ant neregėto masto humanitarinės katastrofos slenksčio.

Nepaisant gausių liaupsų žmonių valdžią sunku įžvelgti ir pokomunistiniuose Vidurio bei Rytų Europos režimuose. Konstitucijos čia taip pat parašytos pagal JAV ir Vakarų Europos šalių pavyzdį, tačiau absoliučios daugumos piliečių galimybės daryti kokią nors įtaką savo šalies vyriausybei yra minimalios. Dauguma žmonių čia yra tokie neturtingi, kad, ko gero, dar daug metų neturės pakankamai lėšų susikurti tokioms profsąjungoms, partijoms ir žiniasklaidai, kurios nors kiek gintų jų interesus. Todėl žmonės čia dar ilgai neis į rinkimus todėl, kad neturės už ką balsuoti; korupcija klestės, kai kur artėdama prie pačių korumpuočiausių Afrikos valstybių lygio; o socialinė nelygybė ir toliau sparčiai augs. Kai kur jau dabar tik milžiniški labdaros iš Vakarų Europos mastai leidžia išvengti socialinės katastrofos.

Demokratijos įvedimas, organizuojant ginkluotą perversmą ar okupuojant valstybę, gali baigtis jei ne pi-

lietiniu karu ar genocidu, tai brutalia oligarchija bei nekontroliuojama korupcija, pasislėpusiomis po „teisinais“ šūkiomis. Tiesa, yra dar vienas aspektas, apie kurį ypač nemėgsta kalbėti demokratizavimo ekspertai – naujai įsteigtas demokratijas yra ypač lengva kontroliuoti ir išnaudoti jų globėjams.

Nepaisant pagrįstų pretenzijų į universalumą, demokratija vis dar lieka labai miglota idėja, kurią kiekvienas supranta skirtingai. Vieniems ji neša turta, kitiems – skurdą; demokratijos modelis, vienoms šalims atnešantis klestėjimą ir galią, kitoms gali tapti nelaimių priežastimi. Taigi šia prasme demokratija niekuo nesiskiria nuo simbolių, kuriuos naudoja kitos didžiosios ideologijos.

Viena iš svarbiausių, dažnai užmaskuotų demagoginių demokratijos problemų kaip antidemokratijos reiškinys ir demokratijos kliūčių priežastis yra skaičiavimo problema – daugumos principas – nes tiesioginės demokratijos laikais debatais būdavo ieškomas ir randamas konsensusas, o atstovaujamosios demokratijos sąlygomis konsensusas neišvengiamai buvo išstumtas daugumos, kairės ir dešinės kovos laimėjimais. Atstovaujamosios demokratijos balsavimo paradoksui būdinga, kad jau tarp rinkėjų nėra konsensuso, kuriai alternatyvai skirti pirmą, antrą ir trečią pozicijas, todėl ir demokratinių rezultatų nestabilumas taip pat yra dažnas reiškinys [12, p. 243]. Demokratija, kuriai būdinga mažiausias skaičius grupinių sprendimų priėmimo institutų, susiduria su dviem sunkumais:

- 1) dauguma gali engti mažumą;
- 2) rezultatai gali būti nestabilūs [12, p. 254].

Atrodo, kad toji specifinė procedūra – daugumos principas, kurį pasirinkome kaip priemonę „bendrai valiai“ identifikuoti, sukuria rezultatus, kurie beveik jokio ryšio neturi su bent kiek didesnės gyventojų dalies „bendra valia“. Būtinybė parlamente telkti daugumą, siūlant priemonių programas, palankias atskiroms grupėms, sudaro naują savivalės ir šališkumo elementą ir sukelia padarinių, nesuderinamų su daugumos žmonių principais. Tokioje sistemoje atstovų dauguma, norėdama išlikti dauguma, priversta daryti viską, kad atskiriems grupiniams interesams siūlydama specialias malones mainais užsitikrintų jų paramą [13, p. 20].

Atstovaujamojoje demokratijoje įsivyravus daugumos principui pirmenybė pradėta teikti interesams, o ne racionalumui ir teisei bei ją objektyvizuojantiems įstatymams. Hayeko nuomone, šiandien įstatymų leidėjai taip vadinami ne todėl, kad leidžia įstatymus, bet įstatymai taip vadinami todėl, kad kyla iš įstatymų leidėjų valios [13, p. 21]. Kur laimi daugumos valia, teisei nebėra ko veikti, nes jos balsas dažnai negirdimas. Daugumos valia tarnauja interesams, o teisė – konsensusui. Ignoruojant teisę pasirenkama kova, susipriešinimas, mažumos pavergimas, todėl didėja įtampa tarp jau kovojančių, o ne interesus derinančių grupių, ir visuomenėje stiprėja socialinio karo, o ne socialinės taikos padėtis. Suklesti galimybė stipresniosioms visuomenės grupėms daryti įtaką politikams ir savus interesus primesti mažesniesiems ir, aišku, silpnesniesiems. Dažniausiai nebeieškoma kompromiso ir nebederinami interesai, nes

įstatymų leidybos procedūros tampa tik balsų rinkimu bei politiniais žaidimais. Tokių daugumos valios pasekmių apraiškos liūdnos: demokratija būdama atvira suklumpa prieš daugumos principą, nes atvirumu spėja ir išgali pasinaudoti stipresnė, galingesnė, turtingesnė ar įtakingesnė grupė, lengviau manipuluojanti dauguma negu silpnesni, tylesni ar pasyvesni piliečiai (paradoksaliau, bet jų iš tikrųjų gali būti ir daugiau!). Tada demokratija virsta pati sau prieštaraujančia, arba antidemokratija, nes parlamentinė dauguma atstovauja visuomenės mažumai, kuri parlamentui turi didesnę įtaką. Kiekviena grupė yra pasiruošusi taikstytis net su pačiomis neteisėgiausiomis malonėmis, iš bendros kišenės žarstomomis kitoms grupėms, jei tos kitos grupės kels tai kaip sąlygą savo privilegijoms išsaugoti. Pagrindinis tokio proceso bruožas – iš mažumos atimamų lėšų dalybos. Todėl demokratinis režimas kaip laisvės ir galimybių šaltinis dėl daugumos principo gali tapti didėjančios socialinės nelygybės ir neteisės įkaitas – iš demokratijos transformuotis į savo esmės priešingybę – antidemokratiją, kai parlamentinė visuomenės atstovų dauguma atstovauja visuomenės mažumai ir piktnaudžiauja savo valdžia ir demokratijos vardu.

Nėra jokio pagrindo manyti, kad daugumos norai labiau nei individo išreiškia teisingumo siekį. Demokratija nėra nei gera, nei bloga, nes tai tik sąlyga ir būdas formuoti socialinius elgesio modelius ir reguliuoti visuomeninius santykius. Būtina iš daugumos reikalauti, kad ji įsitikintų savo priimamų sprendimų teisingumu pati pakludama taisyklėms ir tik tada jos prievartinė galia būtų apribota taisyklių, kurioms ji pati pavaldi. Vakarų demokratija yra puikus įrankis, kuriuo galima ne tik sėkmingai naudotis, bet ir piktnaudžiauti. Ji negali išspręsti visų mūsų problemų, nes demokratinė dauguma ne visada yra teisi. Dėl šio neteisumo demokratija gali virsti ideologija, praeities filosofų su siaubu vadinta „masių viešpatavimu“.

Atstovaujamajai demokratijai kaip sąlygai būtina kelti tam tikrus ne tik formaliuosius skaičiavimo ar kitokius panašius reikalavimus, bet ir į šį procesą gražinti teisę ir jos turinuosius esmės bruožus, nes, kaip teigia Saundersas, „tikėjimas demokratija remiasi tikėjimu dalykais, kurie svarbesni už demokratiją“ [13, p. 21].

II. TEISĖS IR DEMOKRATIJOS SANTYKIS

Demokratija galima, jei pripažįstama teisės svarba ir teisė nėra tik tarnaujanti politiniams procesams techninė priemonė. Nors tokiu atveju teisės ir nelieka. Pripažinti teisę svarbesne už pačią demokratiją – tai visų pirma paklusti teisės esmei – lygybės principui, kuris dažnai taip pat yra tik formalus įrankis, jei neatskleidžiamas jo turinys. Lygybės principas gali būti nagrinėjamas labai įvairiais teoriniais ir praktiniais aspektais. Jau senovės laikų filosofai savo darbuose nemažai dėmesio skyrė žmonių lygybės sampratai, šio principo esmės ir reikšmės analizei. Dar plačiau antikinė žmonių lygybės idėja buvo pabrėžta ankstyvojoje krikščionybėje. Lygiateisiškumo principas buvo priešingas esamai asmenų nelygybei, kurią daugiausia lėmė asmenų kilmė,

jų priklausymas vienam ar kitam visuomenės luomui. Pažymėtina, kad net ir kai kuriose dabar galiojančiose Europos valstybių konstitucijose įtvirtinant asmenų lygiateisiškumą dažnai nurodomas toks šio principo aspektas [14, p. 43]. Norint, kad demokratija atsirastų, būtina ją įtvirtinti svarbiausiame teisės sistemoje integruojančiame valstybės teisės akte – konstitucijoje, kurios turinys – teisės samprata. Tačiau vien to dar nepakanka: kad demokratija augtų ir būtų įgyvendinta, reikia dar daugiau – tautos pasirengimo ir pastangų [15, p. 599].

Tautos pastangos ir jų kokybė priklauso nuo teisėnės sąmonės lygio. Lygybės principo samprata negali būti iškraipyta ar kitaip suprasta nei pati teisės esmė, lygybė negali būti atskirta nuo pačios teisės. Terminas „teisė“, etimologiškai reiškiantis tiesias linijas, ankstyvojoje žemdirbystėje ir mitologinėje simbolikoje siejamas ir su teisingumu, kai lygiomis linijomis dalomi žemės sklypai bylojo apie pirminį teisingumo ir lygybės supratimą. Toji lygybė atsispindi ir žmogaus pastangoje: pavasarij įdėtas triušas leido tikėtis rudenį užaugšančio derliaus. Kiek įdėjai pastangų, galima tikėtis ir tokios pat derliaus dalies. Pastangos teisine kalba vadinamos pareigomis, o derlius – teisėmis. Taigi lygybė visų pirma priklauso ne nuo teisių (kitaip ji pagrįstų privilegijas), o siejama su pareigomis ir todėl ji yra santykinė, atitinkanti įdėtų pastangų – pareigų dydį. Ne subjektas subjektui lygus, o lyginamos jų pastangos ir reikšmė socialiniame gyvenime. Nėra didesnio neteisingumo, kaip visus pripažinti lygiais neatsižvelgiant į jų pastangas. Teisės samprata, integruojanti teisingumo elementą, egzistavo tiek antikinėje, tiek viduramžių pasaulėžiūroje. Tai ignoruodami ignoruotumėme apskritai teisės egzistavimą ir raidą.

Santykinis požiūris į lygybę – tai racionalus požiūris. Lygybės suabsoliutinimas – tai svarstyklių simbolikos išbraukimas iš teisės sampratos. Taigi gebėjimas atlikti pareigas ir priklauso nuo įvairiausių veiksnų įgijimo – dedamų pastangų – sąlygų: išsilavinimo, gyvenimo ir pažinimo, atitinkamo amžiaus ir kitokio gebėjimo. Tiek, kiek subjektas yra įdėjęs pastangų ar turi tam tikrų gebėjimų tarnauti visuomenei, tiek jis ir gali tikėtis tapataus atpildo – teisių, kurios vėlgi yra kaip sąlygos atlikti savo pareigas. Tokios lygybės ir gali bei turi reikalauti visuomeninių ir tuo labiau teisinių santykių subjektai: jei įdėtos vienodos pastangos ir atitinkamai yra lygios – vienodos sąlygos, būtina lygybė – lygios teisės.

Demokratijoje taikomas daugumos principas ignoroja teisinį lygybės principą. Taisyklė 50 proc. plius 1 balsas, kad ir teoriškai, parlamente nugali 49 proc. likusių balsų, kurie privalo paklusti nugalėtojams. Net ir mažesnis pralaiminčių skaičius – 39, 29 ar net 9 proc. yra nelygus, nes sukurtos elgesio taisyklės – įstatymo nuostatoje jų pozicijos santykis neegzistuoja. Santykinė lygybė būtų įmanoma, jei įstatyme dėl sutarto reglamentavimo pozicijos laimėtų kiekviena grupė lygiomis proporcijomis, t. y. 9 ar 39 proc. laimėtų 9 ar atitinkamai 39 proc., o ne 0 proc., kaip atsitinka, kai lieka mažuma.

Tokia lygybė įmanoma tik esant socialiniam kompromisui. Tada nebūtų nei laiminčiųjų, nei pralaiminčiųjų, o visi laimėtų proporciskai tiek, kiek atstovauja. To-

kiame santykyje visi ir būtų lygūs, turintys lygias galimybes dalyvauti ir kurti galutinį produktą – įstatymą. Lygūs pagal objektyvius kriterijus – šiuo atveju atstovaujamas proporcijas. Tada toks rezultatas – įstatymas atitiktų visos, o ne dalies visuomenės poreikius, atstovaujamus jų visuomenės atstovų – parlamentarų ir įtvirtintų socialinį kompromisą [16, p. 23]. Socialinio kompromiso įtvirtinimas įstatymuose rodytų, kad teisė netapatinama su politika ir daro poveikį demokratijai, tiksliau daro ją įmanomą ir realią. Toks teisės vaidmens suvokimas apibrėžia valstybės funkcijas, leidžia kalbėti apie teisės savivalės kontrolę, šalina „socialinio karo“ valstybės trūkumus ir deda „socialinės taikos“ pagrindus.

Žinant parlamento darbo realijas tokios lygybės įgyvendinimo galimybės gali atrodyti utopinės ir nepasiekiamos, nes 100 proc. pasiekti, kad absoliučiai visi parlamentarai dalyvautų balsuojant ir priimant įstatymus dažniausiai yra net objektyviai neįmanoma, tai labai stabdytų parlamento darbą. Tačiau šito klausimo įvertinimas ir sprendimas matematiškai skaičiais leistų atsakyti į kiekybinį klausimą, kiek mes tos demokratijos turime? Jos egzistavimui įrodyti čia ir būtina persiristi per tą daugumos kartelę – 50 proc. Jei daugumos principas apskritai veikia, tai demokratija iš esmės yra, tačiau vėl reikia atsakyti į klausimą, kiek jos yra? Šiuo aspektu formaliai atsakyti vėlgi įmanoma skaičiais – tiek, kokia balsų dauguma įstatymai priimami, t. y. 60, 70, 80 ar net 90 proc. Suprantama, kad ne posėdyje dalyvaujančių, o visų parlamentarų balsų dauguma.

Lietuvoje galiojanti Lietuvos Respublikos Seimo posėdyje dalyvaujančių balsų daugumos nuostata dar labiau prieštarauja demokratijos esmei ir demokratijos šiuo požiūriu iš tikrųjų yra dar mažiau. Tačiau svarbus žingsnis žengtas 2004 m. lapkritį, kai Lietuvos Respublikos Seimo Statuto 113 str. įtvirtinta nuostata, kad įstatymai priimami, kai Seimo posėdyje dalyvauja ne mažiau kaip pusė visų Seimo narių [17]. Žinoma, tai yra demokratijos Lietuvoje žingsnis į priekį, bet vien to neužtenka, nes vėl teoriškai iš 71 dalyvaujančiųjų posėdyje įstatymą gali priimti 36 parlamentarai. Vadinasi, iš 141 Seimo narių įstatymą teoriškai, o ir praktiškai gali priimti tik ketvirtadalis parlamentarų.

Suprantama, kad parlamentarų konsensusui – įstatymui priimti socialinį kompromisą būtina pasverti ne paskutinėje stadijoje – įstatymo priėmimo, bet dar pirminėse – jo svarstymo ir vertinimo stadijose, tad ypač svarbi toji stadija, kai santykinai vertinamas lygybės principo įtvirtinimas dirbant parlamento komitetuose. Juose lygybės klausimo svarstymas priklauso nuo specialių žinių, o ne tik nuo socialinės informacijos žinojimo. Todėl turėtų dalyvauti ekspertai ir specialistai, o ne interesų grupių, kurios dažnai nėra linkusios į kompromisą, o tik aktyviai siekia primesti savo reikalavimus ar įtikinti poziciją ir todėl objektyviai gali tapti laiminčia aktyvia mažuma, nurungiančia pasyvią visuomenės daugumą. Šis rodiklis keičiasi pilietinei visuomenei augant, t. y. aktyvėjant.

Kita vertus, dalyvaujančiųjų posėdyje balsų daugumos didinimas be reikalo kartais yra vertinamas skep-

tiškai, nes tai išspręstų ir kitas teisėkūros problemas. Be jokios abejonės, toks reikalavimas telktų atidesniam darbui parlamentarus komitetuose, verstų ieškoti ir derinti bendras pozicijas, t. y. integruoti didesnės dalies visuomenės atstovavimą parlamente. Be to, tai šiek tiek pristabdytų nesiliaujančią teisės aktų savotišką „inflaciją“, nes atiduodant prioritetus kiekybei – laimėjimo rezultatui mažiau dėmesio tenka kokybei – derinimui ir lygybės principo proporciškam svarstymui. Nesuprantama, kaip Lietuvos Respublikos Seimo pirmininkai, pristatydami metinę parlamento ataskaitą, džiaugiasi milžinišku priimamų teisės aktų skaičiumi, keliančiu siaubą jų taikytojams ir tų aktų skaiytojams, nes paprastai istorijoje pernelyg detalus teisės aktų reglamentavimas ir jų milžiniškas skaičius pastebimas tik po didelių visuomenės sukrėtimų ir permainų. Mūsų šalyje tai buvo suprantama reformuojant teisę pirmąjį Nepriklausomybės atkūrimo dešimtmetį, bet vėliau toks procesas verčia abejoti teisinės reformos kokybe ir veiksmingumu.

Demokratijai taip pat labai svarbu padalyti valdžias, o ne jas atiduoti vienai institucijai – Seimui. Jeigu sutelktos galios neribosime, ją išnaudos atskirų interesų grupės, ir tai visus turinčiuosius interesų ir pajėgiančius organizuotus skatins jungtis į grupuotes, darančias spaudimą valdžiai [13, p. 36]. Veikiančios demokratijos sąlygomis parlamentas turėtų tik nubrėžti tam tikras visuomenės gyvenimo tendencijas ir reguliavimo kryptis, o jas detalizuoti dispozityviai gali ir pati visuomenė. Vadinasi, verčiant į teisinę kalbą, prioritetas turėtų būti teikiamas bendrosioms, o ne specialiosioms detalesnėms teisės normoms. Detalizuoti jas turėtų praktikai ir, žinoma, teisminė valdžia.

Vertinant demokratiją akivaizdžiausia institucinė realybė valstybei sprendžiant esamas ir pasirengimas spręsti galimas problemas. Demokratiniam režimui būtinas mišrus valdymas, besiremiantis dviem svarbiausiais demokratijos ramsčiais:

- 1) demokratinėmis atstovų rinkimų, o vėliau atstovaujamojo balsavimo parlamente procedūromis;
- 2) suteikiant teises teismams ir savireguliacijos būdu pačiai visuomenei praplėsti teisinį reguliavimą, jį detalizuoti racionaliai nustatant konkrečias elgesio taisykles remiantis bendromis parlamento priimamomis taisyklėmis [18, p. 787].

Demokratijos sąlygomis negalime užmiršti, kad, kaip sakė Hayekas, pats žodis reiškia specifinį valdymo metodą ir pirminė jo prasmė yra tam tikra politinių sprendimų priėmimo procedūra, bet jis nieko nesako apie valdymo tikslus. Tačiau kaip vienintelis iki šiol žmogaus atrastas būdas taikiai keisti valdžią, demokratija vis dėlto yra brangintina ir dėl jos verta kovoti [13, p. 144]. Žinoma, galime ir pasidžiaugti, kad Lietuvoje padaryta labai daug, atlikti milžiniški darbai, nors kartais dėl skubėjimo teisingai jie buvo atlikti tik dėl intuicijos, o ne dėl kompetencijos ir žinių, bet šiuo metu skubėjimas nebepateisinimas – būtina mokslinė analizė, prognozė ir argumentuotos reformos, nes demokratijos, kaip ir teisės, turėsime tiek, kiek įdėsime pastangų.

IŠVADOS

1. Neįvertinus dar graikų filosofų išsakytos tiesioginės demokratijos kritikos, demokratiją vertinant kaip gaivalingą ir demagogišką, negalima sėkmingai susidoroti ir su atstovaujamosios demokratijos problemomis, nes tiesioginės demokratijos kritika ir problemų priežastys yra pirminės, tad ir problemų sprendimą tikslinga pradėti nuo jų.

2. Demokratija – universalus, tačiau skirtingai suprantamas simbolis. Nėra jokio pagrindo tvirtinti, kad JAV arba Vakarų Europos pavyzdžio demokratija tinkamiausia visiems, visur ir visada. Tokios santvarkos įvedimas, organizuojant ginkluotą perversmą ar okupuojant valstybę, gali baigtis jei ne pilietiniu karu ar genocidu, tai brutalia oligarchija bei nekontroliuojama korupcija, pasislėpusiomis po „teisingais“ šūkais.

3. Demokratijoje taikant daugumos principą ignorojamas teisinis lygybės principas. Lietuvos Respublikos Seime galiojanti posėdyje dalyvaujančių parlamentarų balsų daugumos nuostata dar labiau prieštarauja demokratijos esmei ir demokratijos šiuo požiūriu iš tikrųjų yra dar mažiau. Praėjus beveik 15 metų, kai atkurta Nepriklausomybė, Lietuvos Respublikos Seimo statute atsiradusi nauja nuostata, kad įstatymai priimami, kai Seimo posėdyje dalyvauja ne mažiau kaip pusė visų Seimo narių, yra didelis, kad ir pavėluotas žingsnis į priekį. Nors jis ir didelis, bet demokratijos plėtoje akivaizdžiai nepakankamas.

4. Esant realiai demokratijai, parlamentas įstatymais turėtų tik nubrėžti tam tikras visuomenės gyvenimo tendencijas ir reguliavimo kryptis, o jas detalizuoti dispozityviai civiliniuose santykiuose gali ir pati visuomenė. Vadinasi, prioritetas turėtų būti teikiamas bendrosioms, o ne specialiosioms – detalesnėms teisės normoms. Detalizuoti jas turėtų visuomenė ir, žinoma, teisminė valdžia, kuri po vykdomosios valdžios realiai tapo trečiąja valdžia.

LITERATŪRA

1. **Koch H.** Kas yra demokratija? – Danijos kultūros institutas: Agora, 1997.
2. **Kjaergaard E., Martinėnienė R.** Penki sveikinimai demokratijai. – Danija: Freka, 1996.
3. **Tismaneanu V.** Išsivadavimo fantazijos. – ALK: Mintis, 2003.
4. **Beinoravičius D., Kraujutaitytė L.** Moving Beyond Legal Acculturation: Identity Issues Revised // First Year in the European Union: Current Legal Issues (Proceedings of the international conference, 29–30 April 2005 Riga).
5. **Held D.** Demokratijos modeliai. – Vilnius: Eugrimas, 2002.
6. **Siedentop L.** Europos demokratija. – ALK: Vaga, 2003.
7. **Aristotelis** Politika. – ALK: Pradai, 1997.
8. **Parsons W.** Viešoji politika. – ALK: Eugrimas, 2001.
9. **Kuzavinis K.** Lotynų – lietuvių kalbų žodynas. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996.
10. **Linz J. J.** Les contraintes temporelles de la démocratie // A la recherche de la démocratie. – Paris: Karthala, 2002.
11. **Beinoravičius D.** Terorizmas: jo priežastys ir raidos tendencijos // Jurisprudencija. 2005. Nr. 68(60).

12. **Lane J.-E.** Konstitucija ir politikos teorija. – Kaunas: Naujas lankas, 2003.
13. **Hayek F. A.** Teisė, įstatymų leidyba ir laisvė III. – Vilnius: Eugrimas, 1999.
14. **Abramavičius A.** Asmenų lygiateisiškumo principo interpretavimas Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje // Jurisprudencija. 2006. Nr. 12(90).
15. **Laghmani S.** Constitution et démocratie/ L'architecture de droit. – Paris: Economica, 2006.
16. **Beinoravičius D.** Socialinis kompromisas kaip teisinio įstatymo požymis // Jurisprudencija. 2002. Nr. 27(19).
17. **Lietuvos Respublikos Seimo Statutas.** 1994 m. vasario 17 d. Nr. I – 399. – Vilnius.
18. **Pasquino P.** Voter et juger: la démocratie et les droits / L'architecture de droit. //– Paris: Economica, 2006.

LES OBSTACLES DE LA DEMOCRATIE ET SA VICTOIRE PAR UNE AIDE DE DROIT

Darijus Beinoravičius*

Université de Mykolas Romeris

Annotation

Les auteurs contemporains comprennent et analysent les aspects du contrôle de légalité dans le contexte des problèmes juridiques et politiques. En Europe Occidentale, les traditions démocratiques consistent en un contrôle qui ne doit pas être seulement formel mais aussi contenir le compromis des intérêts sociaux.

Il faudrait noter que, malgré les nombreuses conférences sur ce sujet, beaucoup d'auteurs restent influencés par une conception formaliste de la loi: la compréhension étroite du positivisme juridique où il n'existe pas de problème entre le droit et la loi parce qu'ils se confondent.

L'utilité de la conception contemporaine de la loi, qui influence la recherche de la nouvelle conception du droit exprime les arguments de cette nouvelle conception du droit qui renvoie aux points d'analyse suivants. La nécessité de la vaste notion du droit consiste en l'appréciation des intérêts sociaux, oblige à fortifier leurs compromis avec les lois, trouve la convenance du modèle d'équilibre des droits et des obligations. Une telle notion convainc qu'il est raisonnable de continuer les recherches sur l'élaboration de proces de démocratie.

L'importance de la Constitution qui, aux conditions du droit positif, peut comprendre le contenu de droit et être ouverte aux autres sources de droit. Le rapport entre les différentes sources de droit garantie la législation ouverte et dynamique et défend avec effectivité les droits de l'homme. Le principe d'égalité est un moyen juridique le plus puissant: mais il est tres important de noter qu'égalité doit etre compris comme une valeur relative.

Mots clés: la démocratie, l'antidémocratie, le principe de majorité, l'égalité.

* Docteur en droit, Enseignant à la Faculté de droit de l' université de Mykolas Romeris en Lituanie.